

*Кармышаков М.А., Токтакун кызы Г.***ЮРИДИКАЛЫК ЖАКТАРДЫН БАНКРОТТУГУ: УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУНУН ЖАНА УКУК КОРГОО ПРАКТИКАСЫНЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ***Кармышаков М.А., Токтакун кызы Г.***НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ: ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ***M. Karmyshakov, Toktakun kuzu G.***INSOLVENCY OF LEGAL ENTITIES: FEATURES OF LEGAL REGULATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE**

УДК: 34.347

Бул макалада авторлор юридикалык жактар үчүн банкроттук институтунун жалпы мүнөздөмөлөрү, ошондой эле банкроттук (банкроттук) эрежелерин колдонуу жөнүндө көрсөтүлгөн. Анда банкроттук түшүнүктөрүнүн аныктамасы, карызкор, банкроттук сот аныктамаларды кабыл алганда жана жеке ишкерлердин банкроттук учурларын баптоодо пайда болгон айрым көйгөйлүү маселелер камтылган. Банкроттук сөзсүз кесепети жана заманбап экономикалык мамилелерди өнүктүрүү үчүн зарыл шарт экенин эске алып, авторлор акыркы мыйзамдарды эске алуу менен арбитраждык соттордо банкроттук иштерди (банкроттук) кароонун процесс-тик аспектилери илимий жактан изилдөөнүн маанилүүлүгүн жана зарылдыгын белгилейт. Бул макала юридикалык жактын банкроттук маселелерин ички мыйзамдардын көз карашынан чагылдырууга багытталган. Башкача айтканда, реалдуулук карызкорго жардам берүү процедурасы, карызкорду таануудан сактай турган, банкроттук процедурасынын акылга сыярлык багыты экенин көрсөтөт. Көпчүлүк чет өлкөлөрдө банкроттук боюнча өзүнчө эрежелер бар. Банкроттуктун укуктук категориясы (банкроттук) терең тарыхый тамырлары бар бизнес жана мамлекеттик укуктун өз ара аракеттенүүсүнүн структурасында маанилүү роль ойнойт. Банкроттуктун аспектилери жөнөгө салуунун жана укуктук жөнөгө салуунун негизги максаты-юридикалык жактын төлөөгө жөнөдөмдүүлүгүн жандандыруу жана бардык кредиторлорго талаптарга жооп берген компенсация деңгээлин камсыз кылуу.

Негизги сөздөр: мыйзам, укук, көйгөй, карызкор, багыт, шарт, жөнөгө салуу, банкроттук процедура, сот, чечим.

В данной статье авторы рассматриваются общие характеристики института несостоятельности для юридических лиц, а также применение правил о несостоятельности (неплатежеспособности). В нем содержится определение понятий банкротство, должник, раскрываются некоторые проблемные вопросы, возникающие при принятии определений судом по делам о банкротстве и при возбуждении дел о банкротстве (неплатежеспособности) индивидуальных предпринимателей. Учитывая, что банкротство является неизбежным следствием и необходимым условием развития современных экономических отношений, авторы указывает на важность и необходимость научного изучения процессуальных аспектов рассмотрения дел о банкротстве (неплатежеспособности) в арбитражных судах с учетом новейшего законодательства. Данная статья направлена на отражение вопросов банкротства юридического лица с точки зрения отечественного законодательства. То есть реальность показывает, что процедура оказания помощи должнику, которая может помешать признанию должника, является разумным направлением процедуры банкротства. В большинстве зарубежных стран

также существуют отдельные положения о несостоятельности. Правовая категория банкротства (bankrupt) является важной составной частью в структуре взаимодействия бизнеса и государственного права, которая имеет глубокие исторические корни. Основной целью нормативно-правового регулирования аспектов банкротства является восстановление платежеспособности юридического лица и обеспечение всем кредиторам уровня возмещения, соответствующего предъявляемым требованиям.

Ключевые слова: закон, право, проблема, должник, направление, условие, регулирование, процедура банкротства, суд, решение.

This article deals with the general characteristics of the insolvency institute for legal entities, as well as the application of the rules on insolvency (insolvency). It contains the definition of the concepts of bankruptcy, the debtor, some problematic issues that arise when the bankruptcy court adopts definitions and when initiating bankruptcy (bankruptcy) cases of individual entrepreneurs are revealed. Considering that bankruptcy is an inevitable consequence and a necessary condition for the development of modern economic relations, the author points out the importance and necessity of scientifically studying the procedural aspects of the treatment of bankruptcy cases (bankruptcy) in arbitration courts, taking into account the latest legislation. This article is aimed at reflecting the issues of bankruptcy of a legal entity from the point of view of domestic legislation. That is, reality shows that the procedure for assisting a debtor, which can prevent the recognition of the debtor, is a sensible direction of the bankruptcy procedure. There are also separate insolvency regulations in most foreign countries. The legal category of bankruptcy (bankruptcy) is an important part in the structure of the interaction of business and state law, which has deep historical roots. The main goal of regulatory and legal regulation of the aspects of bankruptcy is to reanimate the solvency of a legal entity and provide all creditors with a level of reimbursement that meets the requirements.

Key words: law, law, problem, debtor, direction, condition, regulation, bankruptcy proceedings, court, decision.

Юридикалык жактардын банкроттук институту (банкроттук) ар кандай заманбап мамлекеттин экономикасы үчүн актуалдуу. Бул экономиканын өнүгүү мүмкүнчүлүктөрү жок жана экономикалык мамилелердин учурдагы системасына дал келбеген ишканаларды жок кылуунун натыйжалуу механизмдери жоктугу, натыйжалуу иштей албагандыгына байланыштуу.

Рыноктук мамилелерди укуктук жөнөгө салуу механизмдин элементтеринин бири, аны колдонуу атаандаштыкка жөндөмсүз ишканаларды рыноктук мамилелерден четтетүүгө өбөлгө түзөт, банкроттук

институту. Институт кредиторлордун экономикалык кызыкчылыктарына кепилдик берүү менен ишкердик структуралардын натыйжалуу ишине күчтүү стимул катары кызмат кылат, ошондой эле мамлекет жалпы рыноктун көзөмөлчүсү катары, экономикалык жүгүртүүнү анын катышуучуларынын иш-аракеттеринин мүмкүн болгон жагымсыз кесепеттеринен коргойт, алардын милдеттенмелерин аткарабагандыгы жана алардын банкроттугу менен көрүнөт. Натыйжалуу банкроттук системасы ишенимдүү экономикалык өнүгүү үчүн маанилүү себептердин бири болуп саналат. Экономикасы туруктуу болсо да жана кризистик кырдаалдар болбосо да, жеке уюмдар банкротко учурашы мүмкүн.

Экономикалык туруксуздук, бизнес чөйрөсүнүн туруксуздугу жана экономикалык кризис ар кандай тармактардын жана менчик формаларынын уюмдарынын финансылык туруктуулугуна жана туруктуулугуна чоң таасирин тийгизет. Мындай шартта көптөгөн уюмдар өз милдеттенмелерин аткара албай калышат, бул көбүнчө кийинчерээк банкротко алып келет.

Карызкорду банкрот деп таануу азыркы учурда кредиторлордун талаптарын канааттандыра албаган юридикалык жактардын жана жеке адамдардын бардык карыздарын (төлөө) токтотуунун жалгыз мыйзамдуу жолу болуп саналат. Банкроттук процедура – бул экономикалык субъекттин бизнестен чыгып кетүү маселелерин цивилизациялуу жол менен чечүүгө багытталган мыйзамдуу процедура, ал анын ишкердик ишмердүүлүгүн, анын ичинде карыздарга жооп берүүнү натыйжалуу жүргүзө албагандыгы далилденген.

Кыргыз Республикасында банкроттук процедурасын жөнгө салуу Кыргыз Республикасынын "банкроттук жөнүндө" Мыйзамынын, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин жана башка ченемдик укуктук актыларынын негизинде жүзөгө ашырылат. Банкроттук процедурасынын тартибин жана катышуучулардын ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу негизги ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган Кыргыз Республикасынын Экономика министрлигинин Банкроттук иштери боюнча департаменти.

Кыргыз Республикасынын "банкроттук жөнүндө" мыйзамына ылайык, банкроттук процедуралары бул мыйзам менен жөнгө салынган мамлекеттин компетенттүү органдардын, соттордун, атап айтканда, администраторлордун, карызкордун кредиторлорунун талаптарын аткарган кредиторлордун, ошондой эле карызкордун төлөөгө жөндөмдүүлүгүн калыбына келтирүү же анын ишмердүүлүгүн токтотуу жөнүндө мыйзамда белгиленген тартипте жөнгө салынуучу ишмердүүлүгү катары түшүнүлөт.

Банкроттук – бул төлөө жөндөмсүздүгү, сот тарабынан таанылган же юридикалык жактын карызко-

рунун макулдугу менен кредиторлордун жыйыны тарабынан жарыяланган, башкача айтканда, мыйзам же келишим менен белгиленген мөөнөттөрдө төлөө милдеттенмелери боюнча кредиторлордун мыйзамдуу талаптарын толук канааттандыра албагандыгы, анын ичинде бюджетке жана бюджеттен тышкары каражаттарга милдеттүү төлөмдөрдү камсыз кыла албагандыгы анын ликвиддүү активдерине карата милдеттенмелер киргизилген.

Ошол эле учурда, жеке ишкер юридикалык жак катары таанылат, коммерциялык банктардан, мамлекеттик мекемелерден, операциялык башкаруу укугу боюнча мамлекеттик ишканалардан, табигый монополиянын объектилеринен тышкары. Кыргыз Республикасында банкроттук процедуралар башталгандан кийин же карызкордун банкроттук процедуралары учурунда төмөнкү процедуралар колдонулушу мүмкүн:

- 1) оңдоо;
- 2) калыбына келтирүү;
- 3) тынчтык келишими;
- 4) атайын башкаруу.

Жогоруда аталган банкроттук процесстердин негизги жоболору Кыргыз Республикасынын "банкроттук (банкроттук) жөнүндө" Мыйзамында чагылдырылган. Банкроттук процедуралар убактылуу администратор, атайын администратор жана тышкы администратор катары иштей турган администратор тарабынан жүргүзүлөт. Администратор, жеке ишкер же юридикалык жактын жетекчиси, эгерде администратор мамлекеттик банкроттук органдын кызматкери болбосо, ишмердүүлүгүн жүргүзүү үчүн лицензияга ээ болушу керек.

Эгерде банкроттук процедура сотто жүргүзүлсө, администратор мамлекеттик банкроттук орган тарабынан дайындалат, бошотулат жана бошотулат. Соттон тышкары банкроттук процедурасы болгондо, администратор карызкордун кредиторлор жыйыны тарабынан дайындалат. Убактылуу администраторду дайындоо, кызматтан бошотуу жана бошотуу Банкроттук процесстин тартибине карабастан сот тарабынан жүргүзүлөт. Банкроттук процедурасында негизги ролду Кыргыз Республикасынын Экономика министрлигинин Банкроттук иштери боюнча департаменти ойнойт, ал банкроттук мыйзамына ылайык төмөнкү ыйгарым укуктарга ээ:

- администраторлордун ишмердүүлүгүн лицензиялоону жүзөгө ашырат;
- жоголгон карызкордун банкроттугун ишке ашырууну камсыз кылат;
- соттун, прокуратуранын же башка органдын өтүнүчү боюнча банкроттуктун же ойдон чыгарылган же атайылап банкроттуктун белгилери бар деген тыянакка даярдайт;
- мамлекет кредитор болгон карызкорлордун

банкроттук процессин баштоо маселелеринде мамлекеттин жалгыз өкүлү;

- катышуучусу (ээси) мамлекет болгон карызкорлордун банкроттук процесстеринде мамлекеттин кызыкчылыктарын билдирет;

- кредитордун өтүнүчү боюнча, эгерде бул кредитордун анын атынан банкроттук процедураны баштоого каражаты же билими жок болсо, карызкордун банкроттук процедурасы башталат;

- банкроттук процессте администраторлор тарабынан банкроттук мыйзамынын талаптарынын аткарылышын көзөмөлдөйт;

- администраторлордон отчеттук маалыматтарды чогултат;

- банкроттук жол-жобосун жүзөгө ашырууда администраторду дайындайт, бошотот жана сотто бошотот;

- банкроттук жол-жобосун жүзөгө ашырууда администраторлордун отчеттору боюнча эксперттик корутунду сотко берилет;

- жүрүм-турум кодексине ылайык, банкроттук башкаруу эрежелерин бузуу учурлары каралат.

Кыргыз Республикасынын Экономика министрлиги жүргүзгөн анализге ылайык, банкроттук процесси негизинен карызкордун ишканасын активдерин сатуу жана кредиторлорго карыздарды төлөө менен жоюуга чейин кыскартылат. Бул учурда, сатылган активдердин наркы, эреже катары, карызкордун милдеттенмелеринен алда канча төмөн. Дээрлик бардык банкроттук процесстер сотто жүргүзүлөт, банкроттуктарды соттон тышкаркы чечүүнүн ролу, ошондой эле ишкананы реорганизациялоо же реорганизациялоо сыяктуу механизмдер дээрлик минимумга чейин кыскарат. Банкрот карызкорлордун негизги саны-активдери жок карызкорлор же карызкорлор.

2020-жылдын декабрына карата банкрот деп таанылган карызкор компаниялардын саны 346, анын ичинен 43 (12,4%) активдери бар компаниялар, 303 (87,6%) карызкорлор жок. Ыйгарым укуктуу капиталдагы мамлекеттик үлүшү бар 348 ишкананын карызкорлорунун 16сы ишканалар.

Жетиштүү активдердин жоктугуна байланыштуу, 303 карызкор ишканалар үчүн атайын башкаруу ыкмасы боюнча процедура колдонулат (болжол менен 96,2%).

Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын банкроттук жаатындагы негизги көйгөйлөрү болуп төмөнкүлөр саналат:

- карызкор ишкананы иштеп жаткан экономикалык уюм катары сактап калуу ыктымалдыгы төмөн;

- банкроттук процедуралардан кийин кредиторлорго финансылык ресурстарды төмөн төлөө;

- карызкордун ээлеринин же активдеринин жоктугунун жогорку көрсөткүчү.

Кыргыз Республикасында банкроттук жаатында-

гы учурдагы көйгөйлөрдү чечүү үчүн төмөнкү чараларды көрүү зарыл:

- карызкордун кызматкерлеринин милдеттенмелерине жооп бере албагандыгы жөнүндө кеч жарыяланган билдирүү үчүн жоопкерчилигин жогорулатуу;

- салык кызматы, социалдык фонд жана башка көзөмөлдөөчү органдар тарабынан экономикалык субъектти көзөмөлдөө менен субъекттин ишмердүүлүгүнүн белгилеринин жоктугу жөнүндө мамлекеттик органдарга өз убагында билдирүү;

- туруктуу деңгээлде, банкрот болуу коркунучу бар уюмдарды талдоо жана көзөмөлдөө;

- банкроттук компаниялар жана администраторлор жөнүндө кеңири маалыматты камтыган мамлекеттик электрондук маалымат базасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

- карызкордун ишкердик ишмердүүлүгүн улантуу жана аны иштеп жаткан экономикалык уюм катары сактоо мүмкүнчүлүгүн жогорулатуу максатында максималдуу шарттарды түзүү;

- карызкордун активдерин ишке ашыруунун ачыктыгын жогорулатуу, анын ичинде банкрот карызкорлордун активдерин сатуу үчүн электрондук жалпы соода платформасын түзүү аркылуу;

- атаандаштык негизде администраторду дайындоо. Зарыл болсо, администраторлор тарабынан аныкталган милдеттерди сотторго өткөрүп берүү каралат;

- администраторлордун банкроттук мыйзамдарынын сакталышын текшерүү үчүн системалуу лицензиялык текшерүүлөрдү жүргүзүү;

- мамлекеттик банкроттук органынын атайын фондунун каржылоо булактарын аныктоо, анын каражаттары жоголгон карызкорлордун банкроттук процедураларынын чыгымдарын жабууга колдонулат.

Акыркы дүйнөлүк финансылык кризисте эске алуу менен бардык уюмдар өз бизнесин сактап калуу жана банкроттуктун башталышын алдын алуу боюнча негизги милдетти аткарышты, ошол эле милдет карызкорлордун жеке категорияларына, атап айтканда, юридикалык жактарга туш болду. Банкроттук арбитраждык сот тарабынан таанылган карызкордун кредиторлордун төлөм милдеттенмелери боюнча талаптарын толук канааттандыра албагандыгы же милдеттүү төлөмдөрдү төлөө милдеттенмесин аткара албагандыгы катары түшүнүлөт. Карызкор-бул жаран, анын ичинде жеке ишкер же юридикалык жак, ал кредиторлордун төлөм милдеттенмелери боюнча талаптарын аткара албайт б.а. мыйзамда белгиленген мөөнөттө милдеттүү төлөмдөрдү төлөө милдетин аткара албайт. Юридикалык жак кредиторлордун төлөм милдеттенмелери боюнча талаптарын аткара албайт же тиешелүү милдеттенмелер жана милдеттенме алар милдеттүү болгон күндөн тартып үч айдын ичинде аткарылбаса, милдеттүү төлөмдөрдү төлөө милдеттенмесин

аткара албайт деп эсептелет. Атайын банкроттук процедурасы киргизилген карызкорлордун айрым категориялары, алар юридикалык жактар же жеке адамдар экендигине карабастан, белгилүү бир категориялардын карызкорлору деп аталат.

Белгилей кетчү жагдай, жаңыртылган банкроттук мыйзамын колдонуу практикасы акырындык менен юридикалык жактарды өз ыктыяры менен жоюуга жана банкроттук процессте жоюуга байланыштуу талаш-тартыштарды чечүүдө пайда болгон жаңы көйгөйлүү маселелерди ачып берет. Мындан тышкары, далилденген көрүнгөн жагдайларда дагы, жогорку соттук инстанциялар менен тактоону талап кылган жаңы көйгөйлөр бар. Банкроттукту кароодо укуктук коргоонун (карызкордун же кредиторлордун) өзгөчөлүгү арбитраждык соттун максаты талаш-тартышты чечүү эмес, жол колдонуучунун карыздарын төлөй албагандыгынан келип чыккан чыр-чатакты чечүү. Банкроттук (банкроттук) иштерин кароодо арбитраждык сот карызкордун жана кредитордун гана эмес, коомдук, социалдык-экономикалык жана кээде саясий кызыкчылыктарды да эске алышы керек. Мунун бардыгы акыркы мыйзамдарды эске алуу менен арбитраждык соттордун алдында банкроттук иштерин кароонун процесстик аспектилерин илимий жактан изилдөө канчалык маанилүү жана зарыл экендигин

көрсөтөт. Учурда банкроттук иштердин спецификасы Кыргызстандын арбитраждык процесстик укугунун теориясында арбитраждык аныктамалардын жаңы түрүн б.а. материалдык-укуктук түзүүнү талап кылат. Банкроттук соттун материалдык жана укуктук аныктамалары, процесстик аныктамалардан айырмаланып, бул категориядагы иштерди кароонун процесстик маселелерине тиешелүү эмес, бирок талаштын катышуучуларынын айрым материалдык жана укуктук мамилелеринин, субъективдүү укуктарынын жана милдеттеринин бар экендигин белгилөөгө болот.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 05.05.2021-ж.
2. Карелина С.А. Правовое регулирование несостоятельности (банкротства): учеб.-практ. пособие / С.А. Карелина. – М.: Волтерс Клувер, 2006.
3. Попандопуло В.Ф. Банкроттук. Укуктук жөнгө салуу: - М.: Проспект, 2016.
4. Зайцева В. Азыркы орус мыйзамындагы кудуретсиздик жана банкроттук // укук жана экономика. 1999. № 5.
5. Ричард Дж. Бухгалтердик эсеп: теория жана практика / Перт. фр менен.; Ю.В. Соколовдун редакциясы астында. М.: Каржы жана статистика, 2000.
6. Румянцева Е. Э. жаңы экономикалык энциклопедия / 3-басылышы. – М: ИНФРА-М, 2008.
7. Токтакун кызы Г. Функции судебной власти в Туркестанском крае. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2018. № 1. - С. 143-146.